

June Olsen Kili

Bachelor i Antikkens Kultur

En kommentar til Svetons verk *Om Keisernes liv*
Om *Augustus* 16-17

Bacheloroppgave i Antikkens Kultur og Klassiske fag

Veileder: Aslak Rostad, Staffan Wahlgren og Thea Selliaas Thorsen

Mai 2020

Slaget ved Actium

June Olsen Kili

Bachelor i Antikkens Kultur

En kommentar til Svetons verk *Om Keisernes liv Om Augustus* 16-17

Bacheloroppgave i Antikkens Kultur og Klassiske fag
Veileder: Aslak Rostad, Staffan Wahlgren og Thea Selliaas Thorsen
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Innhold

Innledning.....	2
Gaius Suetonius Tranquillus	2
Svetons verk	3
«Om Keiserens liv»	3
Augustus.....	5
Kommentar.....	8
Litteraturliste.....	21

Innledning

Sveton er en av to forfattere fra antikken som vi har bevart en Augustus-biografi av, Nikolaos fra Damaskus er den andre forfatteren. I denne oppgaven skal vi se nærmere på livet til Sveton og paragraf 16 til 17 av denne biografien. Disse handler om to slag som Augustus, kalt Octavian, kjempet under borgerkrigene fra år 38 f.v.t til 30 f.v.t.

Borgerkrigene i Roma etter Cæsars død har alltid vært en spennende tid. Octavian og Antonius sitt forhold svingte opp og ned i flere år, men de endte opp med å være motstandere. Fra Cæsars død til Octavian blir enehersker, var det en rekke slag og kriger romerne imellom. Det var spesielt en mann fra denne perioden som har vekket min interesse, Marcus Vipsanius Agrippa. Han var en dyktig hærfører som kjempet under Octavian, og hadde en viktig rolle for Octavians seire mot Sextus Pompeius og Marcus Antonius. Ved å gå inn på dette utdraget fra Sveton sitt verk, vil jeg se på bakgrunnen for konfliktene, og se hvilken rolle Agrippa hadde for utfallet av slagene.

Gaius Suetonius Tranquillus

Gaius Suetonius Tranquillus, eller Sveton, ble født rundt år 70 e.v.t i byen Hippo Regius i Numidia, som ligger i dagens Algerie (Bradley 1914:4). Sveton forteller selv at hans far kjempet som tribun for 13. legion sammen med keiser Otho i slaget ved Bedriacum i år 69 e.v.t. (Bradley 1914:2). På grunn av farens velstand fikk Sveton mulighet til å få en god utdanning i språk, litteratur og senere retorikk (Bradley 1914:6). Han skal ha tatt høyere utdanning i Roma under keiser Domitian som styrte mellom 81 og 96 e.v.t. (Bradley 1914:3) Store deler av livet tilbrakte han i Roma, hvor han forsket, studerte og arbeidet i den keiserlige administrasjonen (Hägg 2014:214).

Sveton var en bekjent av Plinius den yngre, og blir nevnt i flere av brevene hans. Plinius skal ha oppfordret Sveton til å skrive ferdig og publiserer et verk som han arbeidet med rundt 105-106 e.v.t, og senere skal Plinius ha gitt ham råd om andre verk han skrev (Bradley 1914:3). Ifølge Plinius prøvde Sveton seg som jurist, men sluttet etter en kort periode, og gjorde senere karriere som forfatter. Det er mulig at Plinius var hans beskytter både som forfatter og som offentlig tjenestemann (Bradley 1914:3). Plinius var guvernør for provinsen Bithynia-Pontus rundt 110-112 e.v.t, og det ser ut til at Sveton ble med han som en del av hans stab (Bradley 1914:7). Plinius hjalp ham med å få en stilling som militær tribune i Britannia. Han valgte selv å ikke ta denne stillingen (Bradley 1914:3).

Under keiser Trajan ble Sveton utpekt til dommer i Roma (Bradley 1914:4). Sveton fikk også tre viktige stillinger i den keiserlige administrasjonen. Den første ble kalt «a studiis», hvor han gav kulturelle og litterære råd til keiseren. Den andre stillingen var «a bibliothecis», hvor han var leder for det keiserlige bibliotek i Roma. Den tredje stillingen som Sveton fikk, var «ab epistullis» hvor han hadde ansvaret med å organisere keiserens reiser. (Bradley 1914:4) I tillegg hadde Sveton to presteembeter, et som *flamen*¹ og et som prest for guden Vulkan (Bradley 1914:4).

I senere tid skal Sveton ha vært involvert i en hendelse rundt 122 e.v.t. med keiser Hadrians kone, Sabina. Som konsekvens ble Svetons venn Septicius Clarus, sagt opp som prefekt i pretorianergarden, og Sveton mistet sin stilling som «ab epistulis» (Bradley 1914:5). Vi vet lite om livet til Sveton etter denne hendelsen (Hägg 2012:214).

Svetons verk

Sveton skrev flere verk, men er mest kjent for «Om keiserens liv», som handler om livet til de tolv keiserne fra Julius Cæsar til Domitian. (Hägg 2012:214). Et annet verk som Sveton har skrevet er «*Livet til berømte menn*» (De viris illustribus), en samling bibliografier om fremtredende menn som lærere, diktere, filosofer, historikere og oratorer. Det er sannsynlig at dette verket ble skrevet mellom 107 e.v.t og 118 e.v.t. mens han var med Plinius i Bithynia. Store deler av dette verket er tapt (Hägg 2012:215) Resten av hans verk er nesten fullstendig tapt (Bradley 1914:5).

«Om Keiserens liv»

Dette er det siste verket som Sveton arbeidet med (Bradley 1914:6). Verket inneholder biografier om keiserne fra det julio-claudiske dynastiet og det flaviske dynastiet, men har også med Julius Cæsar, selv om han ikke var en keiser (Bradley 1914:12).

Svetons latin kan bli beskrevet som ren og kortfattet, uten noe særlig bruk av retoriske virkemidler (Bradley 1914:12) Kritikere vil også si at Sveton kanskje bruker litt fantasi når han skriver, spesielt med tanke på hans skildring av Neros fall fra makten. Sveton har blitt sett på som en ikke helt pålitelig historiker, på grunn av sin ukritiske bruk av kilder. De fleste av Svetons kilder er gått tapt, og det er derfor ikke mulig å etterprøve alle hans påstander (Bradley

¹ Flamen var prest for en bestemt gud. De tre viktigste var flamen Martialis (for guden Mars), flamen Dialis (for guden Jupiter) og flamen Quirinalis (for guden Quirinius) (Iddeng 2011, s.v *flamen*)

1914:13). Det var vanlig å bruke sine egne minner når det ble skrevet ned historie i antikken. Kildekritikk ble ikke alltid gitt stor oppmerksomhet (Bradley 1914:14).

Plinius sitt forhold til Sveton kan ha påvirket skrivemåten til Sveton i verket om de tolv keiserne. Plinius skrev *Panegyricus*, en tale til Trajan (Bradley 1914:19). Plinius skriver i et brev til Vibius Severus at meningen med talen var ikke kun for å rose Trajan, men også for å gi et eksempel til fremtidige keisere (Cretella 2015:55). Wallace-Hadrill, en britisk historiker, antyder at *Panegyricus* også ble brukt til å dømme keisere før Trajan ved bruk av de samme dydene. Dette kan tyde på at Svetons presentasjon av dyder og keisernes karakter ble påvirket av Plinius (Cretella 2015:55).

Svetons biografier følger samme struktur, men ingen av de er helt like. De innledes med en redegjørelse for keiserens familiebakgrunn, og gir deretter en kronologisk gjennomgang av livet til keiseren, fra fødsel til han overtar makten. Teksten fortsetter med å beskrive keiserens bragder, dyder og laster, hans privatliv og fysiske utseende. Denne beskrivelsen er ikke kronologisk. Til slutt ender biografien med keiserens død (Bradley 1914:14). Keiserens død er avslutningen på verket, og det er ofte en brå slutt uten konklusjon eller diskusjon angående keiseren (Bradley 1914:16). Sveton kaller metoden han bruker *med kategorier*, hvor han går inn på ulike kategorier og emner (Bradley 1914:14).

Sveton vektlegger keiserens karakter og deres vaner og gjerninger, istedenfor offentlige hendelser. Det er lite forklart om borgerkrigene som gjorde ende på republikken, og de militære ekspedisjonene som utviklet rikets område. Det er også lite forklaring om de politiske forandringene i periodene mellom de tolv keiserne. Svetons verk kan bli sett på som memoarer istedenfor historie (Forester 2015:6). Keiserens karakter blir opplyst gjennom ulike kvaliteter som Sveton forklarer, som *humanitas* (menneskeheten), *clementia* (skånsomhet) og *indulgentia* (overbærenhet) (Johanssen, Nugaard, Schreiner 2012, s.v. *humanitas, clementia, indulgentia*). Det kan virke som at Sveton hadde et bilde om hvordan en keiser skulle oppføre seg, og ut ifra dette bildet sammenlignet han det med keisernes liv. På en annen side kan han ha evaluert keiserne ut ifra deres popularitet, hvordan de organiserte og sikret riket, og deres karakter (Bradley 1914:17-18).

Sveton tar for seg ulike argumenter når han skriver om de ulike keiserne, men han forholder seg ikke objektiv. Han uttrykker ofte sine egne meninger, for eksempel mener han at Cæsar ble rettmessig drept (Bradley 1914:15).

Biografiene i den siste delen av verket er kortere, og mindre detaljerte (Hägg, 2012:218). Dette er overraskende med tanke på at han levde under styret til Vespasian, Titus og Domitian.

En mulig forklaring på dette er at han mistet tilgang til arkivene, eller han kan ha mistet interessen for prosjektet han arbeidet med (Hägg, 2012:218).

Den lengste bibliografien er av Augustus, og fyller sekstitte sider (Hägg 2012:219). I verket blir Augustus fremstilt som en kontrast til Julius Cæsar. Dette skal få fram det positive i Augustus' styre. Cæsar tok imot stor ære, for eksempel titler og templer, og Augustus nektet å ta imot det samme. Sveton fremstiller Augustus som et forbilde for fremtidige *princeps*, men fremstiller ikke hans tid som triumvir som like positiv. Det er et skille mellom Octavian som triumvir og Augustus som *princeps*. Octavian blir sett på som en hensynsløs og grusom leder, som er motsatt av hvordan han blir fremstilt som Augustus (Cretella 2015:61).

Augustus

Augustus, som fra fødselen het Gaius Octavius, ble født 23. september i år 63 f.v.t., og blir gjerne kalt Octavian (Andreassen 2020:11). Hans far, Gaius Octavius, kom fra en velstående familie og hadde hus på Palatinhøyden i Roma. Familien hans, Gens Octavia, kom fra Velitrae (Goldsworthy 2014:32). Moren til Octavian het Atia og kom fra Juliifamilien. Atia var niesen til Gaius Julius Cæsar som dermed var Octavians grandonkel (Andreassen, 2020:11).

Octavian ble sendt til sine besteforeldre som liten for at de skulle ha kontroll over hans tidlige utdanning. Moren hans ønsket at han lærte familiens dyder og verdier (Goldsworthy 2014:48). Familiens rikdom gjorde at Octavian kunne lære av en *grammaticus*, en lærer i litteratur og språk. Det var også vanlig for unge gutter å observere det politiske liv. Det er mulig at Octavian lærte dette av sin bestefar, Marcus Atius Balbus, før han døde (Goldsworthy 2014:55), og deretter tok Octavians stefar, Philippus, over rollen for å lære Octavian om det politiske liv. I år 45 f.v.t. ble Octavian sendt til Apollonia i Makedonia av Julius Cæsar, for å fortsette utdanningen sin (Goldsworthy 2014:83).

15.mars 44 f.v.t ble Julius Cæsar drept, og etterlot seg et testament hvor han adopterte Octavian siden han selv ikke hadde legitime barn i live. (Andreassen 2020:12). Dette tok Octavian imot og valgte å legge Cæsars navn til sitt eget, fullt navn var nå Gaius Julius Cæsar Octavianus (Andreassen 2020:12). Da Cæsar døde, var det splittelse blant borgerne i Roma, mellom republikanerne på den ene siden og Cæsars tilhengerne på den andre siden. Octavian gikk inn i det politiske liv og fikk raskt støtte fordi han fulgte bestemmelsene i testamentet til Cæsar. Han fikk støtte fra soldatene fordi han nå kunne, ved hjelp av Cæsars arv, betale for en hær. En annen grunn til den store støtten han fikk, var at han ønsket å hevne sin fars mord (Andreassen 2020:12-13). Marcus Antonius var motstander av Octavian og ønsket å få mer makt til seg selv. Dette var noe som skremte Senatet som valgte å støtte Octavian mot Antonius

ved å gi han *imperium*, dvs. militær kommando. Dette var en stor mulighet for Octavian som ble medlem av Senatet og kunne delta i bestemmelser. (Andreassen 2020:13).

I år 43 f.v.t. møtes Octavian og Antonius i et slag ved Mutina som endte med seier til Octavian (Le Glay 2009:161). Etter dette forandret forholdet som Octavian hadde med Senatet. Senatet bestemte seg for å støtte motstanderne til Cæsar, og Octavian gikk tilbake til planen om å hevne sin far (Andreassen 2020:13). I tillegg fikk Octavian liten heder og ære for seieren mot Antonius. Selv om det var Octavian som hadde sikret seieren, så var det Decimus Brutus som fikk en triumf av Senatet (Goldsworthy 2009:121). Octavian valgte derfor å søke støtte hos Cæsar sine tilhengere. I år 43 f.v.t marsjerte han mot Roma, tok statskassen og fikk seg selv valgt som konsul. Deretter slo han seg sammen med Marcus Antonius og Aemilius Lepidus, og opprettet det såkalte andre triumviratet, en komite som skulle gjenopprette republikken (Andreassen 2020:13). Triumviratet ble valgt av folkeforsamlingen i Roma, og de fikk den øverste lovgivende og rettslige makten. I motsetning til det første triumviratet som var hemmelig og ulovlig, var det andre triumviratet offentlig godkjent og hadde autoritet til å rekonstituere staten (Le Glay 2009:162).

Det andre triumviratet delte riket mellom seg og styrte hver sin del. For å ha kontroll over Senatet tok de i bruk proskripsjon, dvs. at folk ble erklært fredløse slik at det var tillatt for andre å drepe dem og konfiskere eiendommen deres. Motstandere av triumviratet ble proskribert, og dette førte til to slag mellom de politiske fraksjonene i 42 f.v.t. Cassius Parmensis og Marcus Junius Brutus, som var to av dem som stod bak drapet på Cæsar, var en del av motstanderne og endte med å begå selvmord da de innså at slagene var tapt. Octavian hadde da hevet sin fars mord. (Andreassen 2020:13-14).

Triumviratet fortsatte i nye fem år. Det oppstod etter hvert konflikter mellom Lepidus og Octavian, noe som endte med at Lepidus mistet alle sine politiske embeter, utenom embetet som yppersteprest, *pontifex maximus*. Denne tittelen beholdt han livet ut. Octavian kontrollerte nå provinsene i vest, og Antonius provinsene i øst. Forholdet mellom Octavian og Marcus Antonius blir svekket, som medførte til en borgerkrig. Krigen ender ved slaget ved Actium i år 30 f.v.t. med seier til Octavian (Le Glay 2009: 165-67).

Det ble store feiringer da Octavian kom tilbake til Roma. Det var endelig fred i riket. Dette ble markert ved at Octavian lukket portene til tempelet for guden Janus Quirinus, noe som kun ble gjort når det var fred i hele riket (Andreassen 2020:16).

Octavian ble hyllet i Roma, fordi han kjempet for de romerske interesser og for fred i riket. Han ønsket ikke å gå i samme felle som sin grandonkel, som ble myrdet fordi den romerske eliten var skremt av tankene om kongedømme. Octavian sørget for å ha den politiske

styringen, men gav litt av kontrollen til senatorene. Strategien var å blidgjøre Senatet, men på samme tid ha full kontroll (Andreassen 2020:16-17). Octavian arbeidet for det romerske folk, og de følte at de var forpliktet til å hylle han og vise sin takknemlighet ved å gi ham flere ærestitler. Den største æren kom da han fikk tittelen Augustus, som betyr «den opphøyde», i år 27 f.v.t (Andreassen 2020:18-19).

Augustus fikk ulike og unike privilegier som ga ham muligheter overfor Senatet og til å gjøre ting utenom reglene. Hans rolle i staten ble nødvendig, og det var situasjoner som kun han kunne løse. I år 12 f.v.t fikk han enda en viktig ærestittel da Aemilius Lepidus døde. Det gjorde at embetet som yppersteprest ble ledig. Dette gav stor makt siden religion var av stor betydning for romerne. I år 2 f.v.t ble Augustus utropt til fedrelandets far. Denne tittelen fikk han fordi han oppnådde en stor makt og viste sin rolle som *princeps*, «førstemannen i den romerske stat». (Andreassen 2020:19-20).

Augustus døde 19.august i år 14 e.v.t. i Campania. Hele Italia sørget over hans død. (Le Glay 2009:208). Etter sin død ble han ble erklært som guddommelig, og det ble etablert en keiserkult for han. (Le Glay 2009:279).

Augustus skapte et nytt politisk system i det romerske riket som blir kalt prinsipatet, og var styrt av en mann, en *princeps*. Dette systemet skulle eksistere fram til Dominatet utviklet seg på slutten av det tredje århundre. Augustus blir sett på som den første keiser i Romerriket, men hadde ingen tittel som oppsummerte den makten han hadde. Da Augustus døde var riket avhengig av et monarkisk styre, noe som skulle fortsette i flere århundrer. Det var Augustus' adoptiv sønn, Tiberius, som tok over den store arven som Augustus etterlot seg. (Andreassen 2020:20-21).

Kommentar

2.16.1. *Krigen ved Sicilia:* Sextus Pompeius hadde i flere år vært en fiende av Octavian, men Octavian hadde vært opptatt med andre konflikter. I år 39 f.v.t bestemte Octavian seg for å gå mot Sextus som lagde store problemer for romerne (Le Glay 2009:164). Pompeius kontrollerte Sicilia, Sardinia og Korsika, og blokkerte forsyningene som kom sjøveien. Konsekvensene av dette var hungersnød i Roma, noe som gjorde folket opprørske og sinte. De presset Octavian til å forhandle fram en fredsavtale med Sextus (Appian *Borgerkrigen* 5.67). Octavian, Sextus og Marcus Antonius, møttes ved Puteoli hvor de kom fram til en avtale (Appian *Borgerkrigen* 5.72). Denne fredsavtalen var skjør og ble raskt brutt på grunn av misforståelser og uenigheter. Octavian fikk vite at Sextus fortsatte med piratvirksomheter, og mente derfor at freden var brutt (Appian *Borgerkrigen* 5.77-78). Octavian gikk til angrep i år 38 f.v.t., og møtte Sextus i et sjøslag ved kysten av Sør-Italia. Han hadde to flåter, men de lå på ulike steder og kjempet adskilt fra hverandre. Både soldatene og kapteinene til Octavian var nye og uerfarne, og de tapte slaget (Goldsworthy 2014:165). I år 36 f.v.t ville Octavian prøve igjen med et nytt sjøslag. Han hadde forhandlet med Antonius i forveien og fikk lånt noen skip. Det samme problemet som i første slaget oppstod igjen: to av flåtene var på ulike steder. Været forårsaket store vansker for skipene, og en del av dem sank. Octavian hadde tapt mye i denne krigen, men stolte på at Agrippa ville overvinne Sextus (Goldsworthy 2014:169). Agrippa sine store skip gjorde det vanskelig for de mindre krigsskipene å gjøre skade, og Agrippa vant et slag ved Mylae. På samme tid tapte Octavian et slag mot Sextus og måtte flykte til nærmeste land. De neste dagene gikk det dårlig for Sextus, hvor hans baser ble beleiret en etter en. 3. september i år 36 f.v.t ble Sextus tvunget til å kjempe et stort sjøslag ved Naulochus. Marcus Agrippa førte kommando over flåten til Octavian, mens Octavian fulgte det hele fra land. Agrippa bekjempet Sextus (Goldsworthy 2014:166-168). Agrippa var en suveren admiral med soldater som nylig hadde økt sin selvtillit med de store skipene, og endte opp med å knuse Sextus sin flåte (Goldsworthy 2014:168).

2.16.8. *den juliske havn ved Baiae:* Under krigen ved Sicilia, fikk Octavian behov for en havn for flåten sin. Marcus Agrippa åpnet opp en kanal mellom de to innsjøene, Lukriner- og Avernesjøen, og havet. Han anla her en flott havn (Dion Kassios, 48.50). Agrippa brukte denne havnen til å trene opp soldatene på sjøslaget som var planlagt mot Sextus, både på land og i innsjøene (Goldsworthy 2014:167).

2.16.8-9 i *Lukriner- og Avernesjøen*: Mellom Musenum og Puteoli i Campania (Dion Kassios, 48.50), som ligger i det sørlige Italia ved vestlige kysten, er det et område med en rekke innsjøer. Den ytterste innsjøen er en del av Tyrrhenersjøen. Den andre innsjøen er avkuttet fra den første ved en smal stripe land, nord for den første. Denne er kalt Lukrinersjøen (*Lucrinus Lacus*). Den tredje innsjøen, Avernesjøen (*Lacus Avernsus*), ligger nord for Lukrinersjøen, og er den største av de tre (Dion Kassios, 48.50). I oldtiden mente en at Avernesjøen var en nedgang til underverdenen på grunn av svoveldampene som steg opp (Iddeng, 2011, s.v. *Avernus*).

2.16.10 *Pompeius*: Pompeius i denne sammenheng sikter til Sextus Pompeius, sønn av Gnaeus Pompeius Magnus (Iddeng 2011, s.v. *Sext. Pompeius*). Pompeius Magnus var en optimat som lagde det første triumviratet med Cæsar og Crassus, men ble påvirket av Senatet til å bryte med Cæsar i år 49 f.v.t. Dette ledet til en borgerkrig mellom Cæsar og Pompeius Magnus, som Cæsar seiret (Iddeng 2011, s.v. *Cn. Pompeius Magnus*). Under borgerkrigen mellom Julius Cæsar og Pompeius Magnus fra 49 til 46 f.v.t, kjempet Sextus på sin fars side. Etter tapet ved Thapsus, flyktet Sextus til sin bror, Gnaeus, i Spania. I 45 f.v.t ble Gnaeus drept i et slag mot Cæsar ved Munda (Le Glay 2009:155). Etter brorens død, dro Sextus til Sicilia hvor han plyndret vestkysten av Italia med sin flåte (Le Glay 2009:163). Kornforsyningene til Roma ble stanset, noe som fikk store konsekvenser for det romerske folk (Iddeng 2014:408). Mange av Sextus' soldater var veteraner fra hæren til Pompeius Magnus, som hadde flyktet fra proskripsjon (Le Glay 2009:163). Sextus måtte gi seg etter å ha blitt bekjempet av Agrippa, og prøvde å flykte til Milet, men ble funnet og drept av Antonius i år 35 f.v.t (Iddeng 2011, s.v. *Sext. Pompeius*).

2.16.10 *Mylae*: Mylae er en by på nordøstkysten av Sicilia, og heter i dag Milazzo (Le Glay 2009:74). Den er kjent for å være stedet hvor Duillius slo kartagerne i år 260 f.v.t (Iddeng 2011, s.v. *Mylae*) i det som var det første romerske slag som ble vunnet under første punerkrig (Le Glay 2009:74).

2.16.10 *Naulochus*: By som ligger ved Messina-stredet (Le Glay 2009:165).

2.16.13 *Antonius*: Marcus Antonius var, en av triumvirene ved siden av Octavian og Lepidus. Antonius levde mellom 80 og 30 f.v.t (Iddeng 2011, s.v. *M. Antonius*), og var en av Julius Cæsars nærmeste medarbeidere og offiserer (Iddeng 2014:374). I år 49 f.v.t var Antonius folketribun og prøvde å diskutere situasjonen angående Julius Cæsar med Senatet. Det endte med uenighet og Antonius måtte forlate Roma og dra nordover til Cæsar (Le Glay 2009:152). I år

48 f.v.t ble Cæsar utpekt som diktator, og Antonius ble diktatorens nestkommanderende, på latin *magister equitum*. Antonius fikk kontroll over Italia når Cæsar var bortreist (Iddeng 2014:386). I tillegg ble Antonius utnevnt til *flamen* (Iddeng 2014:393). Cæsar ble drept 15.mars 44 f.v.t, og det oppstod et maktvakuum som Antonius utnyttet. Dersom Cæsar ble erklært som en tyrann, ville hans bestemmelser bli ugyldige, men Antonius fikk forhindre dette. Cæsars drapsmenn, mange av dem senatorer, fikk et dårlig omdømme og måtte inngå kompromiss (Iddeng 2014:398). Antonius holdt tale for romerne og leste opp Cæsars testamente, noe som gjorde at folket gikk imot dem som hadde drept ham. Marcus Antonius erklærte seg som Julius Cæsars politiske arving (Le Glay 2009:159-160), men det kom fram i testamentet at Cæsar hadde adoptert Octavian og gjort han til sin arving. (Le Glay 2009:160). Octavian ble en trussel for Antonius på grunn av Cæsars arv (Iddeng 2011:402). I år 44 f.v.t ble Antonius utnevnt til prokonsul for provinsen Makedonia, men ønsket å være nærmere Roma og diskuterte seg fram til å få Gallia Cisalpine (Le Glay 2009:161). Cicero, en respektert senator, utpekte Antonius som en fiende av staten. Senatet så på Antonius som en større fare enn Octavian og derfor slo de seg sammen med ham for å angripe Antonius. (Le Glay 2009:161). Senatet gav Octavian imperium, og han gikk mot Antonius som møttes ved Mutina i slag i år 43 f.v.t. Antonius ble slått og trakk seg tilbake til Gallia Cisalpina, og allierte seg med Lepidus. Etter at Octavian marsjerte mot Roma og ble konsul møttes Octavian, Antonius og Lepidus nær Bononia og kom fram til en avtale, hvor de tre skulle samarbeide om å styre Romerriket. Dette ble kalt det andre triumviratet (Le Glay 2009:161-162). Ved Brundisium i 40 f.v.t kom de tre fram til en fredsavtale som avsluttet konflikten mellom dem. Avtalen ble beseglet med et ekteskap mellom Antonius og Octavians søster, Octavia (Le Glay 2009:164). Antonius holdt seg til de østlige provinsene, hvor han planla et felttog mot Partia i Midtøsten (Le Glay 2009:166). Konflikten mellom Antonius og Octavian akselererte, og i 32 f.v.t gjorde Octavian det offisielt at deres samarbeid var over. I år 30 f.v.t møttes de i et slag ved Actium, hvor Octavian kom seirende ut. Antonius flyktet til Alexandria og begikk selvmord (Le Glay 2009:167-168).

2.16.17 Marcus Agrippa: Marcus Vipsanius Agrippa ble født i år 64 f.v.t. og kom fra en lokal familie i Italia (Le Glay 2009:222). Agrippa var sammen med Octavian i Apollonia når Cæsar ble drept (Le Glay 2009:222) og var den eldste og mest lojale vennen til Octavian (Goldsworthy 2014: 503). I år 33 f.v.t fikk Agrippa embetet edil, og det var som regel ikke mange menn som fikk politiske embeter før de fylte tretti år. I 37 f.v.t var han ekstraordinær magistrat (Goldsworthy 2014:179). Han erklærte alltid sine store prestasjoner ved å tilskrive den største ære til Octavian (Goldsworthy 2014:260). I år 28 f.v.t var Agrippa konsul sammen med

Octavian, hvor de begge forble i Roma hele året (Le Glay 2009:215), og 1. januar 27 f.v.t startet Agrippa sitt tredje år som konsul (Goldsworthy 2014:230). I 23 f.v.t dro Agrippa østover i Middelhavet, hvor det ser ut til at han fikk kontroll over Syria. Agrippa valgte å dra til Lesbos og etablerte seg på øya. Etter dette holdt han seg som regel i Østen. En mulig forklaring på dette kan ha vært rivalisering mellom Agrippa og Marcellus, Octavians nevø (Goldsworthy 2014:272-73). Fra år 18 f.v.t fikk Agrippa flere embeter, som tribun og prokonsul, og ble Octavian (kalt Augustus på denne tiden) sin kollega (Le Glay 2009:222). Octavian var alvorlig syk gjennom livet sitt, og på et tidspunkt trodde alle at han kom til å dø. Han hadde ingen arving enda, noe som kunne bli et stort problem. Agrippa ville derfor ha størst mulighet til å ta over for legionene til Octavian, men Agrippa manglet de politiske forbindelsene, og derfor måtte han nok ha kjempet for makten. Octavian klarte å holde seg i livet, og gjorde Tiberius som sin arving (Goldsworthy 2014:265).

Agrippa var gift tre ganger. Det andre ekteskapet var med Atticus' datter, en venn av Cicero. De fikk en datter sammen, Vispania, som senere skulle bli Tiberius' kone (Goldsworthy 2014: 203). Marcus Agrippa giftet seg med Julia i år 21 f.v.t., datteren til Octavian (Dion Kassios, 54.6).

Agrippa er kjent for sine byggverk og har gjennom livet sitt bygget flere enestående verk. Agrippa og Octavian lagde «verdenskartet» i Roma. Dette er dessverre ikke bevart i dag, men var sannsynligvis ikke et realistisk kart, men en skisse over de romerske veier inngravert i marmor (Beard 2015:339). Agrippa bygde Pantheon, som keiser Hadrian ombygde i andre århundre. Hadrian valgte å beholde innskriften som stod på den originale bygningen, så navnet til Agrippa står på bygningen den dag i dag (Goldsworthy 2014:321). Agrippa bygde akvedukter som fraktet vann inn til Roma, bl.a. Aqua Julia (Goldsworthy 2014:180). Et annet verk tilskrevet Agrippa er bygningen Saepta Julia, bygget i 26 f.v.t til minne om Julius Cæsar og hans sønn (Goldsworthy 2014:259).

Agrippa var en dyktig og strategisk admiral, byggmester for flere store verk i Roma, forfatter, og dyktig og begavet soldat. Han kjempet hardt for det romerske riket og for sin leder, Octavian, og var en stor faktor for seirene til Octavian (Le Glay 2009:222).

2.16.20 Neptun: Neptun ble først sett på som en vann gud hos de italienske folkeslagene, men ble senere sammenlignet med den greske guden Poseidon som styrte over havet (Field 1977:156). Neptun var også gud for hestene (Iddeng 2014:24). Guden Neptun var broren til Jupiter (Augustin, *Om Guds stat* 2.15). Salacia er hans kone (Augustin, *Om Guds stat* 6.10), og det sies at hun kontrollerer de nedre delene av havet (Augustin, *Om Guds stat* 7.22).

2.16.20 *Førstkommende sirkusleker:* Romerske leker, *ludi* på latin, var feiringer eller religiøse ritualer. De religiøse ritualene kunne være en måte å vise en felles takknemlighet overfor gudene for militære suksesser eller en befrielse fra en krise. Disse lekene ble ofte holdt i et sirkus som var en bane for hesteveddeløp, *ludi circenses*. Circus Maximus i Roma ble som regel brukt (Le Glay 2009:171). Ludier kunne også involvere teateroppsetninger, *ludi scaenici*, og kamper i amfiteater (Iddeng 2011, s.v. *ludi*).

2.16.24 *Sicilia:* Sicilia er en vulkansk øy som ligger mellom Italia og Tunisia. Område ble først bebodd av folkeslaget siculierne, og kolonisert av grekerne i det 8.århundre. Etter krigen mellom kartagerne og romerne, på 200-tallet f.v.t, tok romerne kontroll over øya og gjorde den til en romersk provins (Iddeng 2011, s.v. *Sicilia*), den første romerne opprettet (Le Glay 2009:198). Sicilia var viktig for kornforsyningene til Roma (Iddeng 2011, s.v. *Sicilia*).

2.16.26 *Demokhares:* Demokhares var en soldat i hæren til Sextus Pompeius som ble valgt til admiral under krigen ved Sicilia i år 38 f.v.t. Han skulle ta over for enten Menodoros, som hadde byttet side og kjempet for Octavian, eller Menekrates, som tapte slaget mot Menodorus (Appian, *Borgerkrigen* 5.83-84). Demokhares kjempet på havet mot Calvisius, en admiral under Octavian, og fikk han til å flykte fra slaget (Appian, *Borgerkrigen* 5.84). Mens Octavian ventet på Calvisius ved Messina, gikk Demokhares til angrep på skipene til Octavian. Dette førte til at Octavian mistet en rekke skip som ble knust av steinene ved kysten (Appian, *Borgerkrigene* 5.85). Da de fikk øye på Calvisius og Menodorus, trakk Sextus Pompeius' menn seg tilbake (Appian, *Borgerkrigene* 5.86). Under slaget ved Mylae i 36 f.v.t kjempet Demokhares med Apollofanos mot Agrippa, som endte med tap for Demokhares og Apollofanos (Appian, *Borgerkrigen* 5.106-107).

2.16.26 *Apollofanos:* Apollofanos var den andre soldaten som ble valgt til admiral istedenfor Menodorus og Menekrates, sammen med Demokhares (Appian, *Borgerkrigen* 5.83-84).

2.16.27-28 *forbi Locri til Regium:* Locri og Regium er to områder som ligger sør i Italia, nær dagens Siderno (Iddeng 2011:280).

2.16.32 *Aemilius Paulus:* Nevøen til triumviren Marcus Lepidus, og konsul i Roma i år 34 f.v.t og Censor i år 22 f.v.t (Weigel, 1992:98). Han kommer fra Gens Aemilia, en av de eldste og

mest fremtredende familiene i Roma. Det er en rekke legender om familiens bakgrunn. Noen mener at de stammer fra Mamercus Aemilius, sønn av Romas andre konge, og andre mener at de stammer fra Aemilia, datteren til Aeneas og Lavinia. Gens Aemilia var en aristokratisk familie (Weigel 1992:5-6).

2.16.33 Paulus' far: Aemilius Paulus' far het Lucius Aemilius Paulus, og var bror til triumviren Marcus Lepidus (Weigel 1992:3). Lucius stod på optimatene sin side hvor han hjalp Cicero i forbindelse med konflikten mot Catilina i år 63 f.v.t., og med å komme tilbake til Roma fra eksil. I år 50 f.v.t var han konsul, noe som ble sett på som en stor suksess for optimatene. Optimatene prøvde å bytte ut Cæsar som prokonsul i Gallia og få han til Roma før han kunne vinne embetet som konsul igjen. Lucius og tribunen C. Scribonius Curio, begge fra optimatene, fikk stoppet dette uten å støtte Cæsar offentlig. Lucius fikk betalt av Cæsar for støtten han ga, og dette gjorde at han kunne betale for gjenoppbyggingen av Basilica Aemilia (Weigel 1992:25). Lucius ble satt på proskripsjonslisten av Octavian i år 43 f.v.t, men flyktet fra Roma og overlevde proskripsjonen (Weigel 1992:3). Dette ble sett på som en av de mest brutale handlingene under det andre triumviratet. Lucius hadde vært en av de første som stemte for å fordømme Lepidus og Antonius som fiender av staten (Weigel 1992:72). Plutarkh forteller at Lepidus ble påvirket av Octavian og Antonius, og derfor kom Lucius på listen (Plutarkh *Ant* 19.2-3) Dion Kassios nevner at Lepidus hjalp Lucius med å flykte til Milet (Dion Kassios 47.8.1), og han ble der resten av livet sitt (Weigel 1992:98).

2.16.34 Proskripsjonslisten: Proskripsjon var noe som først ble brukt under Sullas diktatur. Det var en metode for å bli kvitt sine motstandere ved at det ble laget lister over folk som ble dømt til døden uten retts sak. De dømtes eiendommer ble konfiskert og etterkommerne deres fikk ikke inneha embeter. De som fant eller drepte dem som stod på listen, ble belønnet (Iddeng 2014:312). Det andre triumviratet bestemte seg for å ta i bruk proskripsjonslister igjen for å ta hånd om sine motstandere (dvs. mange av dem som kjempet for republikken). Cicero var en av dem som ble satt langt oppe på listen, og ble oppsøkt og drept på sin egen eiendom (Iddeng 2014:406).

2.16.37 Marcus Lepidus: Medlem av det andre triumviratet, og levde fra 88/89 til 12 f.v.t. Lepidus ble tidlig en del av *Pontifikalkollegiet*, øverste prestene i Roma, en stor oppnåelse for det senere embetet som *Pontifex Maximus* (Weigel 1992:21-22). Han var sannsynligvis *kvistor*, et finansielt embete, mellom 60 og 57 f.v.t., siden det var en forutsetning for hans senere

embetet som magistrat (Weigel 1992:23). Etter at Cæsar tok Roma og statskassen ble Lepidus valgt til *praetor* for å holde kontroll over byen, siden konsulene hadde flyktet med Pompeius (Weigel 1992: 26). I år 48 f.v.t. ble Lepidus prokonsul i Hispania Citerior, som viser at Cæsar stolte på Lepidus' ferdigheter (Weigel 1992:27). Han støttet Julius Cæsar under borgerkrigene (Weigel 1992: 20), og ble hans hoved offiser, *magister equitum* i år 46 f.v.t., sammen med embetet som konsul (Weigel 1992: 29). Da Julius Cæsar døde arrangerte Antonius slik at Lepidus skulle ta over som *Pontifex Maximus*, leder av pontifikalkollegiet (Goldsworthy 2014:94). Det andre triumviratet ble grunnlagt i år 43 f.v.t. og Lepidus fikk kontroll over Spania og den sørlige delen av Gallia. Etter en ny forhandling mellom triumvirene, mistet Lepidus kontroll over Spania og Gallia, og fikk isteden kontroll over Afrika (Le Glay 2009: 162-63). Lepidus tok del av krigen ved Sicilia i 36 f.v.t., men kom i konflikt med Octavian etter slaget. Han tok Sicilia for seg selv, og som konsekvens mistet han den makten han hadde, og ble tvunget til å pensjonere seg. Lepidus fikk beholde tittelen som *Pontifex Maximus* til han døde i år 12 f.v.t. (Le Glay 2009:165).

2.16.37 Afrika: Afrika var en romersk provins som tilsvarte dagens Tunisia. De første som bosatte seg i området var fønikerne omkring 500 f.v.t. Etter den tredje punerkrigen i 146 f.v.t ble Afrika gjort til en romersk provins (Iddeng 2011, s.v. *Afrika*).

2.16.38 Legioner: En legion er en romersk hæravdeling som kunne bestå av opptil 6000 infanterister og 300 ryttere. Opprinnelig bestod legioner kun av romerske borgere, men dette ble utfordrende i det 3. og 2.århundre når det ble ført kriger i områder langt unna Roma. Omkring 100 f.v.t ble hæren omorganisert av Marius. Folk fra lavere klasser fikk da adgang til å tjenestegjøre i legionene (Iddeng 2011, s.v. *legion*).

2.16.41 Circeii: Circeii er dagens San Felice Circeo som ligger på Vestkysten av Italia, mellom Roma og Napoli. Marcus Lepidus ble sendt i eksil til en odde i dette område, og holdt seg der til han døde (Le Glay 2009:165).

2.17.1 Forbundet med Marcus Antonius: Det andre triumviratet som ble opprettet i år 42 f.v.t var en avtale mellom Octavian, Antonius og Marcus Lepidus. De tre mennene møttes i november ved Bononia hvor de kom fram til en avtale som folkeforsamlingen i Roma godtok. De fikk fullstendig lovgivende og rettslig makt i en periode på fem år. Triumvirene delte provinsene mellom seg: Octavian kontrollerte Afrika, Sicilia og Sardinia, Antonius kontrollerte

Nord-Gallia og Gallia Cisalpina, og Lepidus kontrollerte Sør-Gallia og de iberiske provinsene. Senere diskuterte de fram en ny avtale hvor Octavian fikk Spania fra Lepidus og Antonius fikk Sør-Gallia. Det eneste Lepidus fikk var provinsen Afrika. De ble enige om at Italia var for viktig til å deles opp, og derfor delte de ansvaret mellom seg. I tillegg hadde triumviratene kontroll over de østlige provinsene (Le Glay 2009:162-63). Avtalen mellom Octavian og Antonius var usikkert, og gikk senere i oppløsning. Octavian var i Italia, og var opptatt med Sextus Pompeius og andre oppgaver, mens Antonius holdt seg i de østlige provinsene hvor han førte felttog mot parterne (Le Glay 2009:163). I år 40 f.v.t. måtte Antonius og Octavian møtes for å diskutere fram en ny fredsavtale på grunn av konflikter. Octavian endte med å få Gallia, og kontrollerte derfor de vestlige delene av riket, med unntak av Afrika. Denne avtalen ble forseglet med ekteskap mellom Antonius og Octavia (Le Glay 2009:164). Triumvirene møttes i år 37 f.v.t ved Tarentum i Hellas, men hadde nå et anstrengt forhold til hverandre. Femårsperioden deres var over, og de diskuterte fram en ny femårsavtale. De ble enige om å dele litt av styrkene, hvor Antonius lovet å gi 120 skip til Octavian, og Octavian lovet å gi 20.000 legionærer til felttoget mot parterne (Le Glay 2009:166). Etter at Antonius vant krigen i Armenia, organiserte han en triumf i Alexandria hvor han ble kronet til konge sammen med dronningen Kleopatra. Dette førte til konflikt med romerne som mente at triumf kun skulle holdes i Roma (Le Glay 2009:167). Dette påvirket det personlige båndet mellom Octavian og Antonius som allerede var svekket. Octavian erklærte at avtalen mellom de to triumvirene var brutt, og valgte å lese opp Antonius' testament i Roma. Antonius ble erklært fiende av fedrelandet, og Octavian gikk til angrep ved Actium (Le Glay 2009:167).

2.17.4-5 *Antonius hadde utartet fra romersk skikk og sed:* Antonius var gift med Octavia, og fikk to barn sammen (Goldsworthy 2014:165), men utenom deres ekteskap hadde Antonius et forhold med den egyptiske dronningen Kleopatra (Goldsworthy 2014:154). I år 35 f.v.t. dro Octavia til Athen for å møte Antonius med forsyninger. Antonius tok imot forsyningene, men sendte Octavia tilbake til Roma. Octavia forble en trofast og hederlig kone, og Octavian brukte dette til å vise fram kontrasten mellom Octavias ekteskap og Antonius' skammelige forhold til Kleopatra (Goldsworthy 2014:182). I et dikt skriver Horats: "Skammen med det! En romer slave til en kvinne (dere fremtidige generasjoner vil nekte å tro på det) (Horats *Epodes 9-11-16*) (Goldsworthy 2014:184). I år 33 f.v.t. skilte Antonius seg fra Octavia, og Octavian reagerte med å finne testamentet til Antonius og leser det opp for senatet i Roma (Beard 2019:323).

2.17.6 folkeforsamling: En forsamling hvor de romerske borgerne utøvde sin politiske medbestemmelse. De skulle vedta lover, gripe beslutninger og kunne fungere som domstol (forsvant gradvis i seinrepublikken). Det var kun frie romerske menn som kunne delta i folkeforsamlingen. Hvert år var det valg av embeter i folkeforsamlingen. Borgerne stemte i ulike avdelinger, enten etter formue i *centurier*, eller etter hvor en var bosatt i *triber* (Iddeng 2014:207-208). Den siste forsamlingen var kurieforsamlingen (Iddeng 2014:211).

2.17.7 Roma: Ifølge grunnleggelsesmyten var det Romulus som grunnla byen i år 753 f.v.t. Roma ble oppkalt etter Romulus og var en bystat i Italia som senere ble hovedstaden til Romerriket (Iddeng 2011, s.v. *Roma*). På 600-tallet f.v.t. ser det ut til at det var en samling av flere sammenvokste landsbyer. Rundt 625 f.v.t. ble det anlagt en åpen plass, laget med brolegging som senere ble kalt Forum Romanum. Kort tid etter ble den første bygningen reist ved Forum. Denne åpne plassen skulle senere bli sentrum for det offentlige liv i Roma. Denne typen aktivitet viser at området og folket som levde her, var under en overordnet autoritet. Det tyder på at byen først ble styrt av konger, men vi vet lite om hva dette innebar (Ravnå, 2014:95-96). I år 509 f.v.t. gikk Roma over til å bli en republikk hvor makten ble delt mellom embetsmenn som ble valgt for et år av gangen (Ravnå 2014:97). Roma forble republikk fram til Augustus ble den første keiseren i Romerriket.

2.17.7 hans og Kleopatras felles barn: Antonius møtte Kleopatra i år 41-40 f.v.t og fikk tvillinger med henne, Alexander Helios og Kleopatra Selene. I perioden 37-36 f.v.t møttes Antonius og Kleopatra igjen og Kleopatra ble gravid med enda en gutt, Ptolemaios Filadelfos (Goldsworthy 2014:181-82). Antonius hadde til sammen syv barn med tre koner, og alle utenom Antyllus ble gitt til Octavia, Octavians søster, etter Antonius og Kleopatras død (Plutarkh *Ant* 87.1)

2.17.8 Men skjønt Antonius ble erklært for en fiende av fedrelandet: Antonius ble erklært som fiende av fedrelandet i år 43 f.v.t etter slaget ved Mutina. Dette var et slag mellom det romerske Senatet og Antonius, hvor Antonius til slutt måtte trekke seg tilbake. Cicero hadde stor glede av Antonius sitt tap, fordi han lenge hadde fryktet Antonius (Goldsworthy 2014:120). Cicero holdt en rekke taler kalt fillippiske taler mot Antonius, som kritiserer hans handlinger. De er inspirert av Demosthenes sine taler mot Filip av Makedonia i det fjerde århundre (Goldsworthy 2014:102). På høsten år 43 f.v.t ble Octavian konsul i Roma, og det ble diskusjoner angående Julius Cæsars død. Det ble erklært at hans mord var en forbrytelse. På grunn av dette, ble

bestemmelsen om at Antonius var en fiende trukket tilbake (Goldsworthy 2014:125). Samme år fikk Antonius sin hevn for Ciceros filippiske taler. Antonius gav ordre om å bringe ham Ciceros hodet sammen med hans høyre hånd og henge dem opp i Roma (Goldsworthy 2014:131). Marcus Antonius var gift med Octavians søster, Octavia, og da hun ble sendt tilbake til Roma mens Antonius dro til Alexandria, ble det konflikter mellom de to triumvirene. De prøvde begge å svekke hverandre, og rustet opp til krig. Konflikten eskalerte da Octavian leste opp Antonius' testamente hvor det stod at han ønsket å bli gravlagt i Alexandria sammen med Kleopatra. Antonius ble derfor ikke lenger ansett som romersk borger og Octavian fremstilte Antonius som under kontroll av den egyptiske dronning (Le Glay 2009:166-67).

2.17.10 *Gaius Sosius og Titus Domitius:* Gaius Sosius var konsul sammen med Gnaeus Domitius Ahenobarbus i år 32 f.v.t. Begge var alliert med Antonius (Goldsworthy 2014:186). Sosius gikk til Senatet for å fordømme Octavian og blokkerte vetoretten hans før et valg var tatt. Octavian ble eskortert av soldater til dette senatsmøtet, og satt seg midt imellom de to konsulene for å vise sin makt. Sosius og Ahenobarbus forstod situasjonen og dro fra Roma til Antonius i Hellas (Goldsworthy 2014: 186). Gaius Sosius og Titus Domitius hadde vært med på å kjempe mot Octavian, men ble tilgitt av ham (Goldsworthy 2014:225).

2.17.11 *Konsuler:* Konsulene var de øverste militære og sivile lederne i den romerske republikken (Ravnå 2014:103). De ble valgt for et år av gangen av Centurieforsamlingen (Le Glay 2009:57), og det var alltid to menn som fungerte som konsuler. (Le Glay 2009:44). Romerne begynte å regne ut hvilket år det var ut ifra hvem som var konsul (Iddeng 2014:73).

2.17.11 *Bononia:* Dagens Bologna som ligger i Nord-Italia (Mørland 1974:83).

2.17.13 *Italia:* Ordet Italia ble først brukt av grekerne om den sørlige delen av dagens Italia. Resten av dagens Italia, med unntak av de nordligste delene ble kalt Italia da romerne tok kontroll over hele halvøya. Etter forbundsfellekrigen fikk hele befolkningen sør for elven Po romerske borgerskap. Dette gjorde at Italia ble en region med særskilt status i Romerriket. Under Augustus ble Italia delt i elleve regioner (Iddeng 2011, s.v. *Italia*).

2.17.14 *Sjøslaget ved Actium:* Actium, eller Aktion, er et område ved kysten av Akarnania, i Vest-Hellas (Iddeng 2011, s.v. *Actium*). Sommeren 32 f.v.t. erklærte den romerske republikk krig mot Kleopatra. Hun ble sett på som fienden på grunn av hennes påvirkning på Antonius.

Kleopatra hadde Antonius på sin side og hans flåte var i Hellas. Agrippa startet angrepet, og var sannsynligvis hjernen bak felttoget. Han ødela flere av Antonius' baser og gjorde det vanskelig å frakte forsyninger. Da Octavian kom frem begynte han å blokkere Antonius sin hovedbase ved Actium. De ventet i flere måneder og observerte at Antonius' menn ble svakere. Flere gikk over til Octavian og bad om tilgivelse, en av dem var Domitius Ahenobarbus (Goldsworthy 2014:187-88). 2. september 31 f.v.t. seilte Antonius ut for å møte Octavian i et sjøslag. Octavian' kapteiner hadde blitt dyktige etter krigen mot Sextus. Kleopatra tok den første sjansen hun hadde og flyktet fra slaget. Antonius mistet rundt 5.000 menn og en rekke skip. Han hadde tapt slaget. Store deler av hæren hans gikk over til Octavian, og Antonius flyktet til Alexandria (Goldsworthy 2014:189-91). Octavian dro tilbake til Roma for å forsikre seg om fred mellom borgerne i byen. Etter dette dro han østover igjen, og beleiret Alexandria. Antonius bestemte seg for å begå selvmord. Kleopatra tryglet om tilgivelse, men endte opp med å begå selvmord. Octavian tok hennes formue og kongerike (Goldsworthy 2014:192-93).

2.17.16 Samos: Samos er en øy ved Lilleasias vestkyst. Byen var først under persisk styre, og ble en gresk bystat. Byen ble en del av det deliske sjøforbundet. Samos kom under romersk styre i 133 f.v.t. (Iddeng 2011, s.v. *Samos*).

2.17.18 Brundisium: Ligger i det sørligste området i Italia, ved østkysten, i Calabria området (Le Glay 2009:168).

2.17.21 Peloponnesos: Også kalt Peloponnes, er en halvøy i sørvest-Hellas som er forbundet med fastlandet ved Isthmos. Peloponnes er kjent for å være sentrum for den mykenske kulturen, og ble senere styrt av dorerne og Sparta (Iddeng 2011, s.v. *Peloponnes*)

2.17.21 Aitolia: Et fjellandskap som ligger nord for den korintiske bukta i midt-Hellas (Iddeng 2011, s.v. *aitoliske forbund*).

2.17.22 kerauniske fjell: fjell som ligger i Epiros i nordvest-Hellas (Mørland 1974:83).

2.17.26 Lilleasia: Asia er et begrep grekerne brukte om området øst og sør for Europa. Asia var en romersk provins, og Lilleasia var en del av Asia som ligger i dagens Tyrkia (Iddeng 2011, s.v. *Asia*).

2.17.26 *Syrias kyst til Egypt:* Den romerske provinsen Syria lå i det som er i dagens Syria og Libanon, og ble først styrt av fönikerne. Området ligger strategisk til fordi det ligger mellom Egypt og Midtøsten, og er koblet til karavaneveier fra Arabia til Østen. Syria var ingen politisk enhet, og er derfor blitt kontrollert av en rekke folkegrupper gjennom tidene. Fra år 64 f.v.t. ble Syria en romersk provins (Iddeng 2011, s.v. *Syria*). Egypt, på gresk *Aigyptos*, har lenge vært et område med høyt utviklet kultur. I det syvende århundre f.v.t. ble handelskolonien Naukratis grunnlagt i Egypt, og denne byen fikk monopol på handel med Hellas under kong Amasis. I år 331 f.v.t. erobret Alexander den store Egypt og grunnla byen Alexandria. Etter hans død tok ptolomeerne kontroll over landet. De fokuserte mye på kultur og religion. I år 31 f.v.t. ble Egypt en romersk provins, og ble sett på som Octavians eiendom. Romerne betraktet Egypt som sitt kornkammer (Iddeng 2011, s.v. *Egypt*).

2.17.26 *beleiret Alexandria:* Alexandria var ptolomeernes hovedstad og ble et viktig knutepunkt mellom øst og vest. Byen ble sentrum for vitenskap og var kjent for sitt praktfulle bibliotek, Museion, en vitenskapelig institusjon hvor lærde forsket (Iddeng 2011, s.v. *Museion*), og fyrtårnet Faros (Iddeng 2011, s.v. *Alexandria*). Kleopatra og Antonius flyktet til Alexandria etter slaget ved Actium, og Octavian beleiret byen. Antonius og Kleopatra var isolert i byen. 1. august 31 f.v.t. stormet Octavian Alexandria, og byen falt raskt (Iddeng 2014:419-21).

2.17.31 *triumf:* En feiring av en feltherre etter en stor seier. Feiringen skjedde i Roma og ble innvilget av senatorene. Feltherren satt i en firspent vogn som kjørte gjennom byen, og han var iført en purpurdrakt og var malt med rødfarge i ansiktet. Bak han marsjerte hæren sammen med krigsfanger og krigsbyttet. Over hodet til triumfatoren, holdt en slave en seierskrans mens han sa: *Respice post te, memento hominem esse*, som betyr: Se rundt deg, husk at du er et menneske. Etter turen rundt i byen endte opptoget på Capitol hvor de ofret gaver til Jupiter Optimus Maximus. I keisertiden var det kun keiseren som holdt triumf (Iddeng 2011, s.v. *Triumf*).

2.17.32 *psyllere:* De var en stamme som var eksperter i å suge ut gift fra slanger (Mørland 1974:84). Octavian søkte eksperter og leger for å redde livet til Kleopatra som de mente hadde blitt bitt av en giftig slange. Octavian ønsket å bruke henne i sin triumf i Roma (Goldsworthy 2014:193).

2.17.33 *skjoldslange:* Det latinske ordet som Sveton bruker her, er *aspidis*, som blir oversatt til asp på engelsk. Ordet asp ble brukt i antikken om en giftig slange, sannsynligvis den egyptiske

kobraen, *Naja haje*. Slangen ble brukt som symbol for egyptiske kongeverdighet, og for å henrette kriminelle (Zug 2015, s.v. *Asp*)

2.17.35 *Den unge Antonius*: Den eldste sønnen til Marcus Antonius, også kalt Marcus Antonius, med Fulvia. Marcus Antonius, kalt Antyllus av sin far, skulle gifte seg med Octavian sin datter når de ble gamle nok. Dette ble planlagt i år 37 f.v.t. når han var ti år gammel (Goldsworthy 2014:166). Antyllus ble drept av Octavian i år 30 f.v.t (Goldsworthy 2014:193).

2.17.36 *Fulvia*: Var gift med Marcus Antonius, og hadde to sønner med han, Antyllus og Iullus. Før Marcus Antonius hadde hun hatt to ekteskap, et av dem var med Clodius. Fulvia støttet Lucius Antonius, broren til Marcus Antonius, under hans opprør som endte med tap. Som konsekvens av dette avviste Marcus Antonius Fulvia, og det sies at det var dette som førte til hennes død i år 40 f.v.t. (Goldsworthy 2014:506).

2.17.37 *Divius Julius' statue*: Etter Julius Cæsars død ble han erklært som guddommelig. Han fikk tittelen Divius Julius. Det ble bygd et tempel for Cæsar som stod på Forum Romanum i Roma hvor Cæsar ble kremert (Goldsworthy 2014:134). Tempelet ble innviet 18. august 29 f.v.t., og var dekorert med deler fra Antonius' skip og trofeer fra triumfen til Octavian (Goldsworthy 2014:218).

2.17.38 *Cæsarion*: Sønn av Kleopatra som levde mellom 47 f.v.t. og 30 f.v.t. (Iddeng 2011, s.v. *Caesarion*). Kleopatra skrøt av at Cæsarion var sønn av Julius Cæsar, men Cæsar tok aldri på seg farskapet, og dermed var han ikke romersk borger (Goldsworthy 2014:75). Kleopatra drepte broren sin som var konge i Egypt for å få Cæsarion utropt som konge av Egypt. Det var enklere å holde kontroll over en ung gutt enn broren (Goldsworthy 2014: 181). Etter at Octavian tok Alexandria, ble Cæsarion forrådt av sin lærer og drept etter ordre fra Octavians. Sannsynligvis så Octavian på Cæsarion som en trussel fordi han var sønn av Cæsar (Goldsworthy 2014:193).

Litteraturliste

Primærkilder

- Andreassen, Hilde (2020) Introduksjon: *Keiser Augustus. Den guddommelige Augustus' bragder*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Appian (1913) Oversatt av Horace White. *Roman History, Volume IV: The Civil Wars, Books 3.27-5: The Civil Wars*, Cambridge, MA: Harvard University Press, Loeb Classical Library 5
- Augustin, Aurelius (2014) Oversatt av Marcus Dods. *The city of God*. Edingburgh: T. & T. CLARK
- Bradley, K.R (1914) Introduksjon: *Lives of the Cæsar's, Volume I: Julius. Augustus. Tiberius. Gaius. Caligula*. Cambridge, MA: Harvard University Press. Loeb Classical Library 31.
- Dio Cassius (1917) Oversatt av Earnest Cary, Herbert B. Foster. *Roman History, Volume V: Books 46-50*. Cambridge, MA: Harvard University Press. Loeb Classical Library 82
- Forester, T (2015) introduksjon: *Lives of the Caesars* av Sveton. Wilder Publications
- Horats (1910) Oversatt av Paul Shorey. *Epodes* New York: Benj. H. Sanborn and Co.
- Plutarkh (1920) Oversatt av Bernadotte Perrin. *Plutarch's Lives, Anthony*. London: Cambridge, MA. Harvard University Press.
- Suetonius (1914) Oversatt av J.C. Rolfe. *Lives of the Cæsar's. Volume I: Julius. Augustus. Tiberius. Gaius. Caligula*. Cambridge, MA: Harvard University Press. Loeb Classical Library 31

Sekunderkilder

- Beard. Mary (2015) *SPQR. Det gamle Romas Historie*. (2.utgave) Oslo: Cappelen Damm
- Cretella, Frank J. (2015) *Memory And Moderation: The Imperial Image Of Augustus And Its Perception Among Later Authors*. New York: Graduate Center, City University of New York
- Field, D.M (1977) *Gresk og romersk mytologi*. London: The Hamlyn Publishing Group.
Oversatt av Ellen Huse Foucher
- Goldsworthy, Adrian (2014) *Augustus. From Revolutionary to Emperor*. Great Britain: Weidenfeld & Nicholson
- Hägg. Tomas (2012) *The art of biography in Antiquity*. New York: Cambridge University Press
- Iddeng. Jon W, Camilla C. Wenn (2011) *Antikk leksikon*, Oslo: Thorleif Dahls kulturbibliotek, Det norske akademi for sprog og litteratur

Iddeng, Jon W (2014) *Romerrikets Historie. Republikkens vekst og fall*. Oslo: Dreyers forlag
Johannes J, Nygaard M, Schreiner E (2012) *Latinsk ordbok* (5.opplag) Oslo: Cappelen Forlag
Le Glay, Marcel, Jean-Louis Voisin, Yann Le Bohec (2009) *A history of Rome* (4. utgave)
Oxford: Blackwell Publishing Ltd
Mørland, H. (1974) Oversettelse av: *Sveton Romerske keisere*. Oslo: H. Aschehoug & Co.
Ravnå, Per-Bjarne (2014) *Gresk og romersk politisk historie* (5.utgave) Oslo: Cappelens forlag
AS
Weigel, Richard (1992) *Lepidus; the tarnished triumvir*. New York: Routledge

Nettkilder

Zug, G.R (2015) *Asp*. I *Encyclopædia Britannica*. Hentet 20.05.20 fra
<https://www.britannica.com/animal/asp#info-article-history>

